

УДК 336.7

**ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ: ФАКТОРИ,
УМОВИ ТА НАСЛІДКИ**

*В. М. Бойченко, аспірант, Сумський державний університет,
v.boichenko@tascombank.com.ua*

У статті розглядаються фактори та умови, що супроводжували виникнення та розвиток ключових глобальних та локальних фінансово-економічних криз у різних країнах світу з 1970 по 2008 рік. На основі аналізу ключових параметрів розглянутих криз здійснено їх класифікацію за різними ознаками. Визначено, що на сьогодні існує необхідність розробки нових комплексних інструментів оцінювання характеру та типу кризи.

Ключові слова: фінансово-економічна криза, кризоутворюючі фактори, банківська система, фінансова система.

Постановка проблеми. Остання світова фінансова криза (2007–2009 рр.) продемонструвала усьому світу те, як багато видів та проявів кризи може бути. В тій чи іншій формі від різних проявів кризи постраждали як великі так і малі країни незалежно від рівня їх добробуту. В зарубіжних наукових працях (наприклад [1]) доводиться, що фінансові кризи створюють як загрози, так і можливості в рівній мірі. При цьому кризи можуть мати як внутрішнє так і зовнішнє походження, зароджуватися як у приватному так і у державному секторах. Масштаби криз також можуть бути різними і за часом їх протіканні, і за масштабами збитків, які вони завдають економічному розвитку країн. Ще однією властивістю фінансових криз є їх здатність швидко поширюватися через кордон на інші країни, при цьому швидкість такого поширення є прямо пропорційна тісноті фінансових взаємозв'язків між країнами. Фінансові кризи вимагають від урядів та приватного сектору прийняття швидких антикризових кроків, частіше за все це заходи по стабілізації фінансового сектору та державних фінансів, а також координації таких дій із країнами-сусідами. Широкомасштабні наслідки останньої світової фінансової кризи (які в окремих країнах відчуваються і до цього часу) засвідчили необхідність перегляду та уточнення розуміння поняття фінансової кризи та класифікації її проявів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Довгий час, причиною руху фінансових ринків у науковій літературі вважалася так звана «тваринна поведінка» (прагнення до виживання в жорстких умовах, тваринна конкуренція), такої думки зокрема притримувалися Дж. Кейнс [2], Г. Мінські [3], К. Кіндлбергер [4]. Втім, сучасні наукові дослідження свідчать про велику різноманітність причин виникнення фінансово-економічних криз, так міграція капіталу є основною причиною фінансових криз на думку Т. А. Васильєвої [5] та Д. Л. Циганюка [6], ризикова політика транснаціональних банків – на думку В. М. Кочеткова [7] та П. В. Мельника [8], низький рівень конкуренції в банківській системі – на думку С. В. Лєнова [9].

При цьому слід зауважити, що кожен з

авторів розглядає кризу у її найбільш явному прояві, часто залишаючи поза увагою той факт, що криза може мати комплексний характер, а причини, що викликали найбільш значимі наслідки лежать зовсім в іншій сфері.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є визначення сутності та класифікація типів фінансово-економічних криз шляхом узагальнення світового досвіду та аналізу факторів, що їх спричинили.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова криза часто асоціюється з одним або кількома явищами, наприклад такими як: суттєве зниження обсягів кредитування, різкі коливання цін на активи, порушення в сфері фінансового посередництва, проблеми із зовнішнім фінансуванням різних суб'єктів економіки; проблеми платіжного балансу, масштабна державна підтримка (створення та активізація діяльності фондів підтримки, стабілізації, рекапіталізації і т.п.) тощо. Таким чином, фінансові кризи, це, як правило, багатомірні явища, які досить важко охарактеризувати за допомогою одного індикатора.

Протягом останніх років у світі було розроблено багато теорій щодо причин виникнення криз. При цьому, концентруючи увагу на основних фундаментальних макроекономічних диспропорціях, автори даних теорій часто так і не доходять до конкретних причин виникнення фінансових криз. Часто фінансові кризи виникають через ірраціональні фактори, серед яких «втеча» банків, перегрів фінансових ринків, обвал ринків активів, кредитний голод та інші симптоми нездорової економіки.

Багато теорій, що досліджують джерела фінансових криз визнали важливість бумів на ринках активів і кредитування. Тим не менш, вони так і не змогли прояснити, чому продовжують виникати бульбашки на ринках активів та грошей, які дестабілюють економіку та врешті решт ведуть до обвалів та «грошового голоду». Недосконалість сучасних наукових теорій щодо причин та особливостей протікання різних етапів економічного циклу виявляється також і у тому, що до цього часу ні учасники фінансового ринку, ні політики так і не змогли напрацювати механізми прогнозування ри-

зиків та стримування розширення кредитування та зростання цін на активи.

У численних емпіричних дослідженнях детально розглянуто різні фази фінансових криз – від невеликих фінансових диспропорцій, які виступали каталізаторами більших, до великих національних, регіональних та навіть глобальних криз. В ході даних досліджень також доведено, що через наслідки фінансової кризи ціни на активи та нарощування кредитування можуть перебувати під тиском протягом тривалого часу, що має довгострокові негативні наслідки для реальної економіки.

Швидке нарощування кредитування є одним з симптомів, що свідчать про зародження фінансової кризи. Збільшення кредитного плеча та зростання загального рівня кредитного ризику через нарощування кредитування разом зі зростанням цін на активи часто передують розгортанню фінансової кризи (втім, це частіше за все виявляється тільки постфактум). Як давні так і нещодавня фінансова криза розпочиналися із значного зростання темпів приросту виданих кредитів, в т.ч. зовнішніх, після чого наступав обвал кредитування одночасно з коригуванням цін на ринках активів. У багатьох відносинах, особливості протікання фінансової кризи в Австралії у 1880–1890-х рр. повторювалися у даній країні і під час наступних криз в даній країні. Аналогічно, особливості розвитку економіки до та під час кризи в Східній Азії у 1990-х рр. нагадували попередню кризу в скандинавських країнах, де банківські системи після нарощування обсягів кредитування та інвестицій в нерухомість зазнали значних збитків. Остання фінансова криза має багато чого спільного також з кризою у США у 1920–1930-х рр.

Кредитні буми можуть бути викликані цілим рядом факторів, у тому числі потрясіннями і структурними змінами на ринках. Потрясіння, які можуть призвести до кредитних бумів включають в себе:

- 1) зміни в продуктивності праці;
- 2) зміни в потоках капіталу;
- 3) кардинальні зміни у проведенні економічної політики.

Деякі кредитні буми, як правило, пов'язані з позитивним впливом підвищення

продуктивності виробництва. Вони зазвичай починаються під час або після періоду помірної економічного зростання. В наукових дослідженнях [10] виявлено, що темпи зростання ВВП позитивно пов'язані з імовірністю кредитного буму. Так, зокрема, протягом трьох років, що передують кредитному буму, в середньому темпи зростання реального ВВП сягають 5,1%, тоді як у спокійні роки 3-річна ковзна середня для темпів зростання ВВП становить 3,4%.

Різке збільшення міжнародних фінансових потоків також може підвищувати ймовірність кредитних бумів. Більшість національних фінансових ринків знаходяться під впливом екстерналій, особливо сьогодні. Це полегшує розповсюдження кредитних бульбашок через кордони. Зміни в потоках міжнародного капіталу можуть підвищити волатильність внутрішніх фінансових потоків на фінансових ринках, в цьому разі вплив іноземного капіталу на місцеві фінансові ринки збільшить ресурсні можливості банків та призведе до послаблення кредитних обмежень для корпорацій і домогосподарств [11]. Протягом попередніх криз в багатьох країнах простежувався позитивний зв'язок між швидким нарощуванням кредитування та великим притоком міжнародного капіталу в банківські системи. Це досить добре простежується в Україні у докризовий період. Як видно з рис. 1 різке нарощування частки іноземних банків супроводжувалося кредитним бумом в Україні у 2005–2007 рр., зокрема при зростанні частки іноземних банків в 1,5 рази обсяги кредитування зросли майже в 2 рази. Грошово-кредитна політика, особливо протягом тривалого періоду часу, як правило пов'язує підвищену кредитну активність з прийняттям надмірного ризику. Механізм зв'язку полягає в наступному: зміна процентних ставок впливає на ціни активів і власного капіталу позичальників, у той же час впливаючи й на умови кредитування.

Аналітичні моделі, які в тому числі й враховують вплив регуляторних інституцій і процентних ставок (наприклад модель Дж. Стігліца [14]), підтверджують наявність більшої схильності до ризику під час зниження процентних ставок, і навпаки – при зростанні процентних ставок банки будуть біль-

ше приділяти уваги якості кредитного портфеля, за умови доступу до зовнішніх джерел фінансування. На практиці зниження стандартів кредитування при зниженні ключових процентних ставок підтверджено на прикладі Іспанії у 2000–2007 рр. [15], та

США у 2001–2004 рр. [16, 17]. При цьому в США зниження процентних ставок спричинило швидке зростання цін на житло та збільшення кредитного важеля, що в подальшому і спричинило появу бульбашок на американському фондовому ринку.

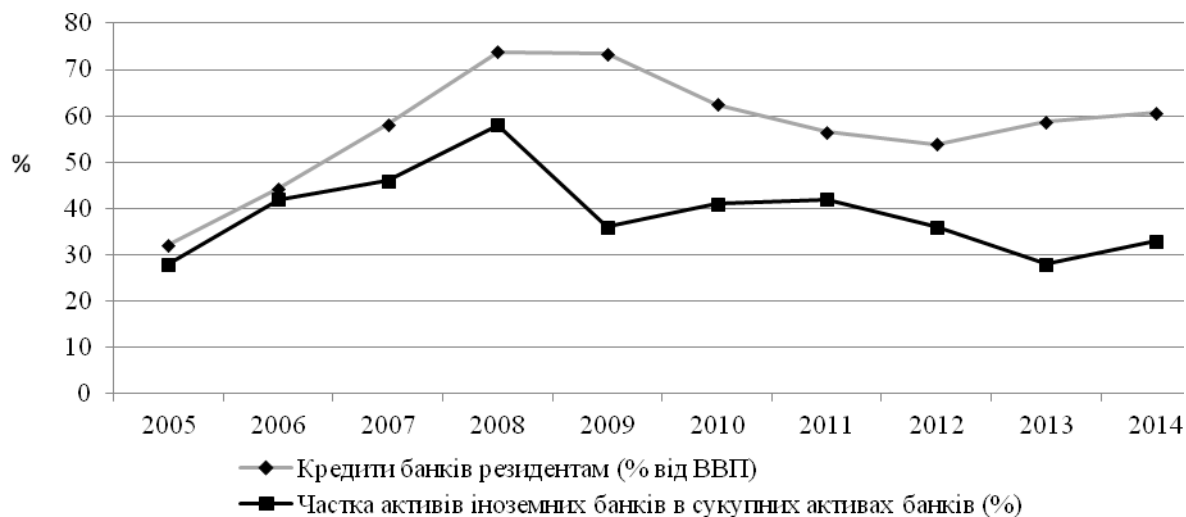

Рис. 1. Динаміка частки активів іноземних банків та обсягу кредитування в Україні [13, 13]

Структурні фактори що здатні викликати кредитні буми, включають фінансову лібералізацію та інновації. Фінансова лібералізація, особливо коли вона здійснюється невірними методами та у невірний час та фінансові інновації можуть викликати різке зростання кредитної активності і призвести до надмірного збільшення левериджу позичальників і кредиторів шляхом сприяння зростанню схильності до ризику. Дійсно, як було встановлено рядом вчених [18], фінансова лібералізація, часто передуює кризам. Так, зокрема, принаймні третина кредитних бумів та банківських криз слідували після фінансової лібералізації [19], особливо в Центральній та Східній Європі [20].

Механізми ініціації кредитних бумів ґрунтуються на інституційних диспропорціях, а також негативних наслідках конкуренції. З одного боку, здається, що регулювання, нагляд і ринкова дисципліна є занадто повільними, щоб вчасно відслідкувати посилення конкуренції та впровадження фінансових інновацій. З іншого боку, зазвичай кредитному буму передуює послаблення стандартів кредитування. Посилення конкуренції на ринку фінансових послуг забезпечуючи в цілому підвищення ефективності і стабільності в довгостроковій перспективі,

може сприяти фінансовій нестабільності протягом коротших періодів [21]. Різкі зміни на ринках активів і кредитів під час фінансових криз суттєво відрізняються від тих, які спостерігаються під час нормального циклу ділової активності. Сплески кредитної активності на кредитних ринках і ринках активів є коротшими, сильнішими і швидшими [22].

Остання світова фінансова криза (2007–2009 рр.) була викликана ціновим бумом на ринку нерухомості та посилена активним банківським фінансуванням (як з боку традиційних банків, так і з боку їх сурогатів). Дослідження свідчать, що у більшості випадків, країни з подвійним бумом (на ринку житла та на кредитному ринку) мали в подальшому проблеми не тільки з банківським сектором, а й з загальним падінням продуктивності економіки, що виразилося у падінні ВВП в порівнянні з його рівнем у 2003–2007 рр. Ті ж країни, які мали різке зростання цін тільки на ринку нерухомості у подальшому набагато легше перенесли світову фінансову кризу і не мали системної кризи у фінансовому секторі. В цьому плані Україна відноситься до 1 групи країн (рис. 2).

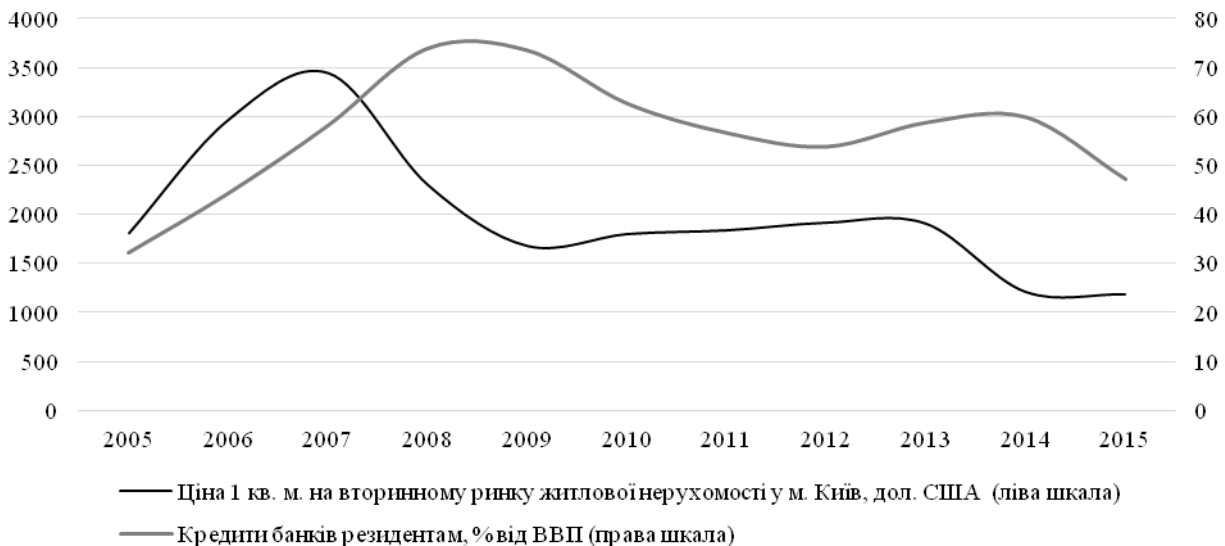

Рис. 2. Динаміка цін на нерухомість та обсягу виданих кредитів в Україні в 2005–2015 рр. [13, 23]

Розглянемо більш детально типи фінансових криз. Загалом у світі існує досить багато підходів до класифікації фінансових криз і вчені досі не дійшли згоди щодо однієї загальноприйнятої класифікації. Втім, переважна більшість класифікацій включають два поширені типи:

– кризи, які можна ідентифікувати і класифікувати за кількісними параметрами (наприклад валютна криза може бути ідентифікована за волатильністю валютного курсу локальної валюти, криза платіжного балансу – за припиненням іноземних інвестицій тощо);

– кризи, які ідентифікуються та класифікуються за якісними параметрами (сюди як правило відносять банківські та боргові кризи).

У той час як фінансові кризи можуть приймати різні види і форми, в науковій літературі узгоджені підходи до визначення основних з них.

Так, наприклад, валютна криза передбачає спекулятивну атаку на місцеву валюту, яка частіше за все викликає девальвацію. У боротьбі з цими процесами, уряди змушені витратити велику кількість власних міжнародних валютних резервів на підтримку валютного курсу або різко підвищувати процентні ставки, або вводити обмеження на рух капіталу.

Кризи платіжного балансу (в зарубіжній літературі часто можна зустріти термін «криза раптової зупинки» – «sudden

stop crisis», або «криза рахунку операцій з капіталом» – «capital account crisis») частіше за все передбачають суттєве та несподіване падіння припливу міжнародного капіталу (як правило у вигляді прямих іноземних інвестицій), або початок відтоку іноземного капіталу. Як правило це супроводжується різким підвищенням процентного спреду, що свідчить про зростання ризиків всередині країни. Оскільки і в першому і в другому випадку ідентифікаторами виступають величини, які можна виміряти кількісно, то вони відносяться до першої групи.

Інша група криз, пов'язана з несприятливою динамікою державних або корпоративних зобов'язань або потрясіннями в банківській системі. Криза зовнішнього боргу має місце, коли країна не може (або не хоче) здійснювати в повному обсязі обслуговування зовнішнього боргу. Така криза може прийняти форму державної або приватної (або обох) боргової кризи. Внутрішня криза державного боргу відбувається, коли країна (уряд) не виконує свої внутрішні фінансові зобов'язання у встановлені терміни, при цьому або визнаючи дефолт, або розкручуючи інфляцію або в інший спосіб зменшуючи купівельну спроможність власної валюти.

При системній банківській кризі, реальній чи потенційній, банкрутства та вихід банків з ринку банківських послуг можуть спонукати банки призупинити конвертованість своїх зобов'язань або змусити

уряд чи центральний банк втрутитися, щоб запобігти цьому, що буде виражатися в широкомасштабних заходах з підтримки ліквідності і підвищення достатності капіталу. Такі змінні досить важко виміряти кількісно, тому, як правило, вони оцінюються за методологіями якісної оцінки.

Звісно можуть існувати й інші класи-

фікації криз, втім, слід зауважити, що на практиці досить багато криз співпадають у місці і часі і їх досить важко відокремити одна від одної, тим більше з розмежуванням кризоутворюючих факторів.

На рис. 3 наведено статистичні дані щодо загальної кількості різних видів криз та випадків їх співпадіння у часі.

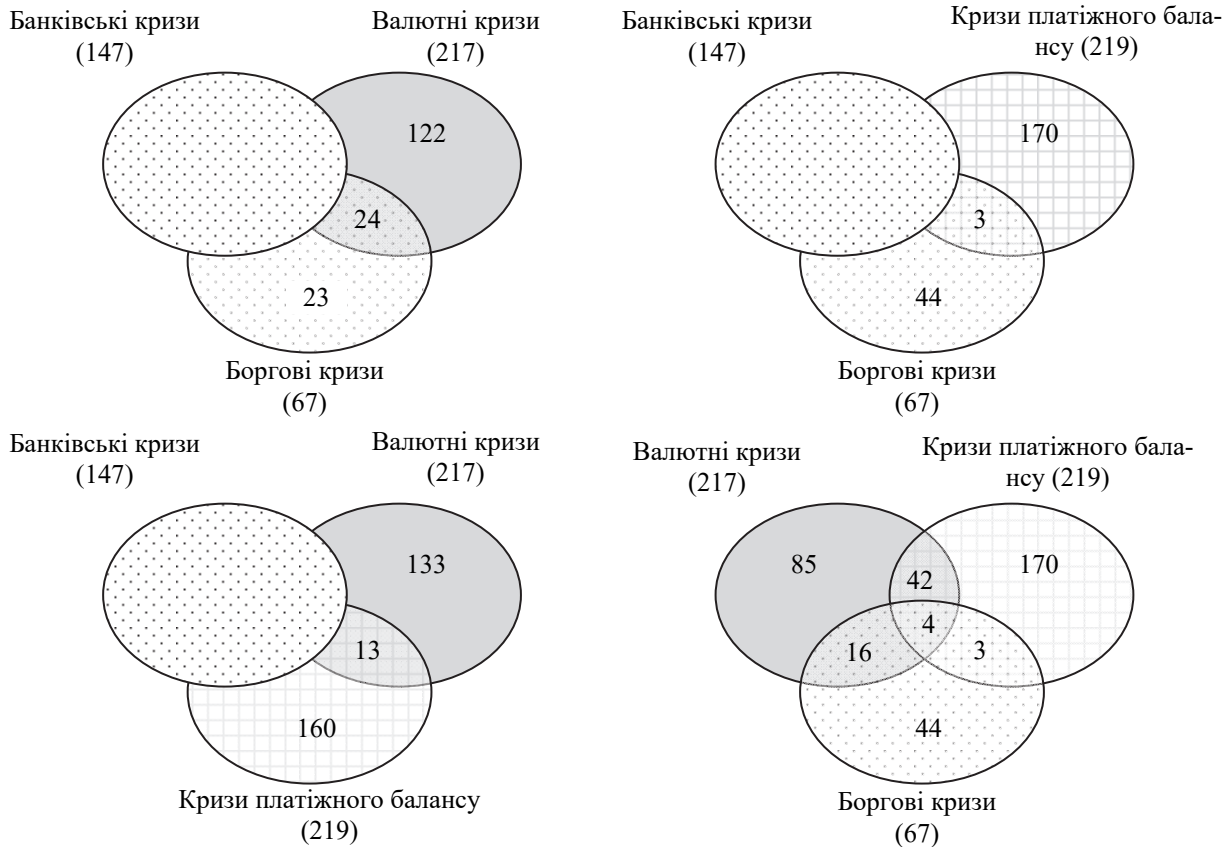

Рис. 3. Співпадання фінансових криз у світі (складено за даними 181 країни протягом 1970–2007 рр. [24, 25, 26])

Підсумовуючи вищезазначене, можна визначити, що у підсумку, фінансова криза передбачає:

- охоплення ринків капіталу, кредиту та інших сегментів фінансового сектору, міжнародних фінансів, суверенних, місцевих фінансів та фінансів корпоративного сектору;

- середньо та довгостроковий негативний вплив на розвиток національної економіки країни в цілому та добробуту населення зокрема;

- наявність джерел, та конкретних проявів, які визначають тип фінансової кризи та стадію її розвитку.

Надзвичайно важливим фактором є своєчасна ідентифікація кризоутворюючих факто-

рів, оскільки це дозволяє коректно визначити фінансові диспропорції та запровадити ефективні антикризові механізми. Банківські кризи на сьогодні стали традиційним явищем у ринкових економіках, оскільки без них розвиток економіки може відбуватися лише екстенсивним шляхом. При дестабілізації ринкової економіки, особливо такої, що розвивається, проблеми у банківському секторі призводять до підвищення волатильності курсу національної валюти, проблем з виконанням власних функцій платіжною системою та призводять до зростання політичної боротьби. У табл. 1 наведено найбільш поширені підходи до формалізації банківських криз у світовій та вітчизняній науковій літературі.

Підходи до формалізації банківських криз
(складено автором на основі [27, 28, 29, 30, 31, 32])

Класифікаційна ознака	Тип банківської кризи	Характеристика кризи
Характер розвитку	Циклічна	Головною причиною є циклічний спад в економіці. Глибина кризи залежить від ступеня розвитку ринкової економіки.
	Оригінальна	Причина – накопичені проблеми в банківській системі або не прогнозований вплив зовнішніх факторів на банківську систему, що призвів до порушення ліквідності банків.
Масштаб охоплення економіки	Системна	Охоплює всю банківську систему, супроводжується масовим банкрутством банків та має системний негативний вплив на всю фінансову систему. Призводить до зростання темпів інфляції, започаткування політики «дорогих грошей» і нарощуванню дефіциту бюджетів різних рівнів.
	Фрагментарна	Протікає в окремих сегментах банківського сектору (міжбанківські відносини, іпотечне кредитування, короткострокове кредитування, споживче кредитування, ринок депозитів тощо) або торкається лише певної невеликої частини банків.
Очевидність	Латентна	Характеризується негативними тенденціями достатності, рентабельності діяльності окремих банків тощо. Накопичення таких проблем до критичного рівня призводить до трансформації даної кризи у явну.
	Явна	Відкрите невиконання банками власних зобов'язань, проблеми з розрахунками, втеча депозитних ресурсів з банків, різке скорочення банківського кредитування, зростання збитків, банкрутство банків
Географія поширення	Локальна	Обумовлена переважно внутрішніми диспропорціями та деструктивними факторами
	Регіональна	Поширюється на групу країн зі схожими економічними передумовами та кризоутворюючими факторами
	Світова (глобальна)	Поширюється на переважну більшість взаємопов'язаних розвинених країн світу, досить швидко набуває глобального характеру
Рівень завданної економічної шкоди	Макроекономічна	Спричиняє спад виробництва у всій економіці, високі темпи інфляції та демонетизацію економіки протягом кількох наступних років (частіше за все є системною)
	Мікроекономічна	Спричиняє банкрутство невеликої кількості банків, частково банки можуть бути врятовані за рахунок зусиль центрального банку або уряду.

Для напрацювання єдиного підходу до визначення термінів «банківська криза» та «фінансова криза» на нашу думку доцільним є детальний розгляд таких термінів як «криза банківської системи» та «криза банку». Оскільки від цього залежить системний чи не системний характер кризи покладений в основу досліджуваного поняття та який рівень системи розглядається.

Банк є найважливішою складовою банківської системи. Його низька ефективність може спричинити проблеми в інших банків. З огляду на це, концентрація певної критичної суми криз банків може спричинити кризу банківської системи, що обумовлює необхідність втручання держави для антикризового регулювання. Також слід зауважити, що не дивлячись на системну спорідненість банку та банківської системи методологія регулювання та реагування на кризові процеси суттєво відрізняються для

даних об'єктів. Окрім цього, сигнальні індикатори для ідентифікації кризи в банку та в банківській системі можуть мати різні значення за однакових зовнішніх умов.

Банки, центральний банк та інші кредитні та спеціалізовані фінансові організації постійно співпрацюють між собою утворюючи злагоджену та взаємопов'язану систему (слід зазначити, що відповідно до українського законодавства небанківські фінансово-кредитні установи не входять до складу банківської системи).

Якщо ж говорити про фінансову кризу, то, на відміну від банківської – це система подій, обумовлених складним взаємозв'язком між багатьма факторами, яка характеризується перехресними зв'язками з іншими кризами, не обов'язково грошово-кредитного чи фінансового характеру. З огляду на це, існує досить багато наукових підходів до трактування даного явища.

У відповідності до монетаристської школи, фінансові кризи розвиваються внаслідок дестабілізації банківської системи, розбалансування її інфраструктури.

Досить поширеною серед економістів є думка, що причиною фінансових криз є порушення рівноваги між реальним виробництвом та монетарною системою країни. Передбачається, що якісні зміни в економіці призводять до зміни пропорцій між окремими елементами економічної системи, що в свою чергу гальмує усталений розвиток економіки та призводить в результаті до виникнення фінансової кризи через руйнацію фінансової системи окремої країни або цілої групи країн.

Говорячи про кризоутворюючі фактори, то слід зауважити, що в науковій літературі їх прийнято поділяти на наступні групи:

- 1) макроекономічні;
- 2) монетарні;
- 3) валютні;
- 4) фінансові;
- 5) глобалізаційні;
- 6) форс-мажорні;
- 7) специфічні (характерні для країн,

що розвиваються);

- 8) психологічні;
- 9) управлінські.

Окрім цього, доцільно також структурувати кризоутворюючі фактори, в залежності від того, чи належать вони до реальної економіки чи до фінансово-грошової сфери. Нині вчені формалізували та дослідили головні причини фінансових світових криз та їх результати, напрацювали концептуальні напрямки антикризової політики країни. Абсолютна більшість наукових праць спорідненої тематики присвячена аналізу впливу фінансових криз на національну економіку. З іншого боку, досить мало напрацювань в сфері розвитку теорії фінансових криз, існують суттєві розбіжності в трактуванні ключових термінів, що стосуються фінансових криз, що формує певне коло питань для проведення наукових досліджень у перспективі.

Висновки. Таким чином, дослідження ключових параметрів, що дозволяють оцінити наявність та глибину кризи певного типу, дозволяє нам стверджувати, що загалом усі фінансово-економічні кризи можна поділити

на 2 класи – кризи, які можна ідентифікувати і класифікувати за кількісними параметрами (до таких криз ми пропонуємо відносити кризи платіжного балансу з ключовим параметром вимірювання – приріст прямих іноземних інвестицій та валютні кризи – з ключовим параметром вимірювання – рівень девальвації місцевої валюти по відношенню до дол. США або євро) та кризи, які ідентифікуються та класифікуються за якісними параметрами (до таких ми пропонуємо відносити банківські (ключовий параметр вимірювання – якість ресурсної бази та/або якість портфелю кредитів) та боргові кризи (ключовий параметр вимірювання – якість обслуговування державного та/або корпоративного боргу)). Різниця у проявах, наслідках та методах протидії кожному із зазначених типів кризи обумовлює необхідність подальших наукових пошуків у напрямку розробки дієвого механізму ідентифікації типу фінансової кризи для підвищення ефективності антикризових заходів держави.

Література

1. Carmen M. Reinhart, Kenneth S. Rogoff *This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly* / Princeton: Princeton University Press, 2009. – 512 p.
2. Keynes, J. M., 1930, *The Great Slump of 1930*. London: The Nation & Athenæum, (First Edition).
3. Minsky, H. P., 1975, *John Maynard Keynes*, Columbia University Press.
4. Kindleberger, C., 1978, *Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises*, New York : Basic Books.
5. Васильєва, Т. А. Діагностика банківських криз на основі розрахунку прогностичного індикатора кризи / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, О. Б. Афанасьєва // Вісник НБУ. – 2013. – № 11 (213). – С. 22–28.
6. Циганюк, Д. Л. Механізм забезпечення стабільності банківської системи: зарубіжний досвід та українські реалії / Д. Л. Циганюк, В. Н. Гланц // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 2. – С. 40–45
7. Кочетков В. М. Аналіз розвитку міжнародних банків в Центральній та Східній Європі [Електронний ресурс] / В. М. Кочетков, Ж. С. Кугуєнко // «Ефективна економіка». – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2934>
8. Мельник П. В. Банківські системи зарубіжних країн: Підручн. / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, О. Д. Гордей. – Київ : Алерта, Центр учбової літератури, 2010. – 586 с. – С. 365–378
9. Djalilov, K., Lyeonov, S., & Buriak, A. (2015). *Comparative studies of risk, concentration and*

efficiency in transition economies. *Risk Governance and Control: Financial Markets and Institutions*, 5(4CONT1), 178–187.

10. Dell’Ariccia, G., D. Igan, L. Laeven, and H. Tong, 2013, «Policies for Macrofinancial Stability: Dealing with Credit Booms and Busts», in S. Claessens, M. A. Kose, L. Laeven, and F. Valencia, eds., *Financial Crises, Consequences, and Policy Responses*, forthcoming.

11. Claessens, S., G. Dell’Ariccia, D. Igan, and L. Laeven, 2010, «Cross-Country Experience and Policy Implications from the Global Financial Crisis», *Economic Policy. A European Forum*, April 2010, Vol. 62. – PP. 269–93

12. Statistical data warehouse / European central bank / http://sdw.ecb.europa.eu/browseSelection.do?DATASET=0&DATA_TYPE=1&node=bbn139

13. Основні показники діяльності банків України / Національний банк України. Електронний ресурс. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

14. Stiglitz, J., and A. Weiss, 1981. «Credit Rationing in Markets with Imperfect Information», *American Economic Review*, Vol. 71, No. 3, PP. 393–410.

15. Maddaloni, A., and J-L. Peydró, 2010, «Bank Risk-taking, Securitization, Supervision and Low Interest Rates: Evidence from the Euro Area and the U.S. Lending Standards», Working Paper Series 1248, European Central Bank.

16. Lansing, K. J., 2008, «Speculative Growth and Overreaction to Technology Shocks», Working Paper Series 2008-08, Federal Reserve Bank of San Francisco.

17. Hirata, H., M. A. Kose, C. Otrok, and M. E. Terrones, 2012, «Global House Price Fluctuations: Synchronization and Determinants», in Francesco Giavazzi and Kenneth West, eds. *NBER International Seminar on Macroeconomics 2012*, National Bureau of Economic Research.

18. Kaminsky, G., and C. Reinhart, 1999, «The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems», *American Economic Review*, Vol. 89, PP. 473–500.

19. Dell’Ariccia, G., D. Igan, L. Laeven, and H. Tong, 2013, «Policies for Macrofinancial Stability: Dealing with Credit Booms and Busts», in S. Claessens, M. A. Kose, L. Laeven, and F. Valencia, eds., *Financial Crises, Consequences, and Policy Responses*, forthcoming.

20. Лібералізація руху капіталу в ході євроінтеграції: досвід країн Центральної Європи : монографія / [А. О. Єпіфанов, С. М. Козьменко, М. І. Макаренко, Ф. І. Шпиг та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 109 с.

21. Dell’Ariccia, G., D. Igan, and L. Laeven, 2012, «Credit Booms and Lending Standards: Evidence from the U.S. Subprime Mortgage Market», *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 44, PP. 367–384.

22. Claessens, S., M. A. Kose, and M. Terrones, 2010, «Financial Cycles: What? How? When?» in NBER International Seminar in Macroeconomics 2010, Richard Clarida and Francesco Giavazzi, eds. Chicago: University of Chicago Press.

23. Вартість квартир (ціни на житло) // Консалтингова компанія SV Development – Режим доступу до ресурсу: http://www.svdevelopment.com/ua/web/flat_costs/

24. Laeven, L., and F. Valencia, 2008, «Systemic Banking Crises: A New Database», IMF Working Papers 08/224, International Monetary Fund.

25. Laeven, L., 2011, «Banking Crises: A Review», *Annual Review of Financial Economics*, Annual Reviews, Vol. 3, No. 1, PP. 17–40.

26. Forbes, K. J., and F. Warnock, 2012, «Capital Flow Waves: Surges, Stops, Flight, and Retrenchment», *Journal of International Economics*, Vol. 88, No. 2, PP. 235–251.

27. Чуб О. Банківські кризи: теоретичні та прикладні аспекти / О. Чуб // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 3. – С. 22–26.

28. Головнїн М. Вплив фінансової глобалізації на грошово-кредитну політику: теоретичні аспекти і реакція на фінансові кризи / М. Головнїн // Економіка України. – 2009. – № 2. – С. 67–78.

29. Єршов М. «Світова фінансова криза: причини і наслідки» / М. Єршов // «Питання економіки». – № 12. – 2008 р.

30. Гриценко В. Світова фінансова криза : діагностика та нові підходи до виживання на фінансовому ринку / В. Гриценко // Вісник НБУ. – 2011. – № 2. – С. 20–26.

31. Рудницька О. В. Аналіз причин виникнення фінансово-економічної кризи в національній економіці / О. В. Рудницька // Економічний вісник університету. – 2011. – № 17/2. – С. 102–108.

32. Резнікова Н. В. Світова фінансова криза як фактор економічного розвитку / Н. В. Резнікова, М. М. Відякіна // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1 (3). – С. 271–279.

ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ КРИЗИСОВ: ФАКТОРЫ, УСЛОВИЯ И ПРИЧИНЫ

В. Н. Бойченко, аспирант, Сумской государственной университет

В статье рассматриваются факторы и условия, сопровождавшие возникновения и развитие ключевых глобальных и локальных финансово-экономических кризисов в разных странах мира с 1970 по 2008 год. На основе анализа ключевых параметров рассмотренных

кризисов осуществлена их классификация по различным признакам. Определено, что на сегодня существует необходимость разработки новых комплексных инструментов оценки характера и типа кризиса.

Ключевые слова: финансово-экономический кризис, кризисообразующие факторы, банковская система, финансовая система.

FORMATION OF MODERN FINANCIAL CRISIS: FACTORS, CONDITIONS AND
CONSEQUENCES

V. M. Boychenko, post-graduate Student, Sumy State University

The factors and conditions that accompanied the emergence and development of key global and local financial and economic crises around the world from 1970 to 2008 are reviewed. Based on the analysis of key parameters, their classification on different grounds is discussed. It is determined that today there is a strong need to develop new integrated instruments of assessment of the nature and type of crisis.

Keywords: financial crisis, crisis factors, banking system, financial system.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Васильєвою Т. А. Надійшла до редакції 18.11.2016.